

Т. Р. Рамза

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА: СІНТАКСІС

Вучэбна-метадычны комплекс

Для студэнтаў 3 курса спецыяльнасці
1-21 05 01 “Беларуская філалогія”
дзённай формы навучання

вучэбны семестр VI

ЗМЕСТ

Тлумачальная запіска

VI семестр

Тэматыка лекцый

- Лекцыя 1. Сінтаксіс як раздзел апісальнай граматыкі
- Лекцыя 2. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка
- Лекцыя 3. Сінтаксічная сувязь кампанентаў у словазлучэнні
- Лекцыя 4. Семантыка-сінтаксічныя адносіны паміж кампанентамі падпарадкавальнага словазлучэння
- Лекцыя 5. Просты сказ і яго дыферэнцыяльныя прыметы
- Лекцыя 6. Сінтаксічны (фармальны аспект) сказа.
- Лекцыя 7. Прэдыкатыўны цэнтр простага сказа
- Лекцыя 8. Даданыя члены сказа: традыцыйнае і новае
- Лекцыя 9–10. Аднасастаўныя сказы: лінгвістычны статус, крытэрыі размежавання
- Лекцыя 11. Ускладненне простага сказа як спосаб пашырэння яго структурнай схемы
- Лекцыя 12. Сказы з адасобленымі членамі сказа
- Лекцыя 13. Параўнальныя звароты: тыпы, структура, сувязь у сказе
- Лекцыя 14-15. Камунікацыйны аспект простага сказа
- Лекцыя 16-17 Семантычны і прагматычны аспекты простага сказа

Тэматыка практычных заняткаў

- Заняткі 1. Словазлучэнне: дыферэнцыяльныя прыметы, тыпалогія
- Заняткі 2. Сінтаксічная сувязь паміж кампанентамі непрэдыкатыўных словазлучэнняў: злучальная і падпарадкавальная
- Заняткі 3. Семантыка-сінтаксічныя адносіны паміж кампанентамі падпарадкавальнага словазлучэння
- Заняткі 4. Дзейнік і выказнік: спосабы выражэння, тыпалогія
- Заняткі 5. Даданыя члены сказа
- Заняткі 6. Сказы поўныя, няпоўныя і бессастаўныя
- Заняткі 7. Аднасастаўныя іменныя і дзеяслоўныя сказы
- Заняткі 8-9. Ускладненне простага сказа: аднародныя і адасобленыя члены сказа
- Заняткі 10. Сказы з пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі, сказы са звароткам
- Заняткі 11. Сродкі актуальнага члянэння (АЧ) у сказе
- Заняткі 12. Прэдыкатна-актантная структура прапазіцыі

Тэматыка КСРС

1. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў сучаснай беларускай мове: тыпы, структура, значэнне
2. Сінтаксічная сінаніміка сучаснай беларускай мовы.
3. Прэдыкатыўны цэнтр простых сказаў у сучаснай беларускай мове
4. Структурна-семантычныя разнавіднасці безасабовых сказаў
5. Знакі прыпынку пры ўскладненні простага сказа

Калёквіум

Аднасастаўныя сказы

Пытанні да іспыту

Агульны спіс літаратуры

Тлумачальная запіска

Змест прапанаванага ВМК укладзены ў адпаведнасці з тыпавай праграмай па курсе сучаснай беларускай мовы. Асноўная мэта ВМК – даць студэнту комплекснае ўяўленне пра змест прадмета “Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы”: тэматыка лекцыйных і практычных заняткаў, пытанні, якія будуць асвятляцца ці адпрацоўвацца па адпаведнай тэме, формы справаздачнасці па канкрэтных лекцыйных тэмах, формы кантролю за самастойнай работай студэнтаў па той ці іншай тэме, спіс літаратуры, з якой студэнты абавязаны пазнаёміцца падчас вывучэння кожнай канкрэтнай тэмы, пытанні да іспыту і агульны спіс літаратуры. Такія даведачна-інфармацыйныя матэрыялы складаюць адзін блок дапаможніка, другі ягоны блок – гэта заданні на самастойную працу студэнта за межамі аўдыторыі. Кожныя з тэматычна распрацаваных практычных заняткаў змяшчаюць: пералік асноўнай сінтаксічнай тэрміналогіі, валоданне якой абавязковае па пэўнай тэме, спіс актуальных пытанняў, якія будуць абмяркоўвацца падчас заняткаў, пэўныя заданні для самастойнай работы студэнтаў.

Мяркуюцца, што такая структура ВМК не толькі паспрыяе студэнтам рэальна ўявіць сабе той аб’ём матэрыялу, якія прапануецца ім асэнсаваць і засвоіць на працягу семестра, але і разумна, ашчадна размеркаваць свой час і сілы на авалоданне той ці іншай тэмай.

У выніку вывучэння курса сінтаксіса сучаснай беларускай мовы студэнты павінны засвоіць праграму дысцыпліны, а таксама павінны ўмець:

- валодаць вуснай і пісьмовай разнавіднасцямі сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- карыстацца асноўнымі сінтаксічнымі паняццямі і тэрмінамі ў іх сістэмна-структурных сувязях;
- карыстацца асноўнымі метадамі лінгвістычнага аналізу тэксту і карэктнага яго перакладу на беларускую мову.

Калі ў сучаснай сінтаксічнай навуцы дыскусійнае відавочна дамінуе над агульнапрынятым, то сінтаксічная думка ў беларускіх ВНУ трымаецца, як правіла, у пэўных традыцыйных рамках (прынамсі, выдадзеныя падручнікі па беларускім сінтаксісе не даюць глыбокага ўяўлення пра якія-небудзь спрэчныя і праблемныя моманты). Тым часам у беларускай сінтаксічнай навуцы суіснуюць розныя напрамкі і канцэпцыі, адрозныя гіпотэзы і падыходы.

Менавіта гэтым фактам абумоўлена асноўная задача курса – «вывесці» студэнтаў за рамкі школьнай праграмы, «школьнага» сінтаксісу, а значыць, не толькі апісаць сінтаксічны лад мовы (праз пэўныя дэфініцыі і класіфікацыі), але па магчымасці паказаць станаўленне і развіццё беларускай сінтаксічнай навукі, абапіраючыся на апублікаваныя навуковыя і вучэбныя выданні.

Зразумела, што не ўсе пытанні, якія належыць разглядаць у курсе вышэйшай школы, маюць у сучаснай сінтаксічнай навуцы адназначнае рашэнне, аднак студэнты мусяць ведаць пра розныя пункты гледжання, разбірацца ў іх асноўных палажэннях і мець уласную думку адносна гэтых тэорый. Мэта курса бачыцца ў тым, каб адабраць, сістэматызаваць і данесці да студэнта розныя погляды лінгвістаў на адну і тую ж моўную з’яву, паказаць дыскусійнасць асобных меркаванняў і падыходаў і пры гэтым акрэсліць уласную аўтарскую пазіцыю пры развязванні палемічных пытанняў

ТЭМАТЫКА ЛЕКЦЫЙ

Л Е К Ц Ы Я 1

Сінтаксіс як раздзел апісальнай граматыкі

План лекцыі

1. Прадмет і задачы сінтаксісу. Сінтаксіс сярод лінгвістычных дысцыплін.
2. Паняцце сінтаксічнай сувязі і сродкаў яе выражэння. Сістэма сінтаксічных адзінак.
3. Асноўныя аспекты апісання сінтаксісу.
4. Паняцце нацыянальнай сінтаксічнай ідыяматыкі (канцэпцыя А.Я. Міхневіча).

ЛІТАРАТУРА

Бенвенист Э. Уровни лингвистического анализа // Бенвенист Э. Общая лингвистика. – М.: Прогресс, 1974. – С. 129–140.

Всеволодова М. В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса. Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка: Учеб. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 502 с.

Золотова Г. А. и др. Коммуникативная грамматика русского языка. – М.: МГУ, 1998. – 524 с.

Міхневіч А. Я. Праблемы семантика-сінтаксічнага даследавання беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1976. – С. 11–18.

Михневич А. Е. Идиоматичность речи // Кривицкий А. А. и др. Белорусский язык для говорящих по-русски / А. А. Кривицкий, А. Е. Михневич, А. И. Подлужный. – 3-е изд., перераб. – Мн.: Вышэйш. шк., 1990. – С. 325–330.

Міхневіч А. Я. Сінтаксіс // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 484–486.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Л Е К Ц Ы Я 2

Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка

План лекцыі

1. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Дыферэнцыяльныя прыметы словазлучэння. Адрозненні словазлучэння ад слова і сказа.
2. Асноўныя падыходы да разумення граматычнай прыроды словазлучэння. Аб'ём паняцця “словазлучэнне”.
3. Класіфікацыя словазлучэнняў у сучаснай лінгвістычнай літаратуры: свабодныя / несвабодныя, прэдыкатыўныя / непрэдыкатыўныя;

простыя / складаныя. Лексіка-граматычныя тыпы словазлучэнняў: назоўнікавыя, прыметнікавыя, лічэбнікавыя, займеннікавыя, дзеяслоўныя і прыслоўныя.

ЛІТАРАТУРА

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсітэцкае, 1987. – С. 12–32.

Клюсаў Г. Н. Уводзіны // *Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л.* Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 3–46.

Міхневіч А. Я. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў беларускай мове. – Мн.: Навука і тэхніка, 1965. – 114 с.

Міхневіч А. Я. Словазлучэнне // *Беларуская мова: Энцыклапедыя /* Пад рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 513–515.

Міхневіч А.Я., Рамза Т.Р. Словазлучэнне: нарматыўныя аспекты ўтварэння і ўжывання / А.Я. Міхневіч, Т.Р.Рамза. – Мн.: РІВШ БДУ, 2005. – 40 с.

Міхневіч А.Я., Рамза Т.Р. Словазлучэнне // Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А.Лукашанец. – Мн.: Беларус. навука, 2009. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 7–37.

Плотнікаў Б. А., Антанюк Л. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. – Мн.: Інтэрпрэсэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – С. 236–258.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – С. 10–31.

Яўневіч М. С. Сінтаксічная сінаніміка ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1977. – 279 с.

Л Е К Ц Ы Я 3

Сінтаксічная сувязь кампанентаў у словазлучэнні

План лекцыі

1. Сінтаксічная сувязь кампанентаў непрэдыкатыўных словазлучэнняў: злучальная і падпарадкавальная.

2. Дыферэнцыяльныя прыметы злучальнай сувязі і яе разнавіднасці.
3. Дыферэнцыяльныя прыметы падпарадкавальнай сувязі і яе разнавіднасці.
4. Асаблівасці і нацыянальная адметнасць дапасавання і кіравання ў беларускай літаратурнай мове.

ЛІТАРАТУРА

Арашонкава Г. У, Лемцюгова В. П. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: Слоўнік-даведнік. – Мн.: Вышэйш. шк., 1991. – 303 с.

Бандарэнка Т. П. Да пытання аб кіраванні як адным са спосабаў падпарадка-вальнай сувязі ў словазлучэнні // Бел. лінгвістыка. – 1975. – Вып. 8. – С. 46–55.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 12–32.

Каўрус А. Сінтаксіс адкрыты і схаваны // Полымя. – 1997. – № 5. – С. 290–307.

Конюшкевич М.И. и др. Синтаксис русского и белорусского языков: сходство и различия: Пособие для учителя. – Мн.: Народная асвета, 1994. – 158 с.

Лепешаў І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 185–192.

Міхневіч А.Я., Рамза Т.Р. Словазлучэнне: нарматыўныя аспекты ўтварэння і ўжывання / А.Я. Міхневіч, Т.Р.Рамза. – Мн.: РІВШ БДУ, 2005. – 40 с.

Міхневіч А.Я., Рамза Т.Р. Словазлучэнне // Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А.Лукашанец. – Мн.: Беларус. навука, 2009. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 7–37.

Наркевіч А. І. Словазлучэнне // Граматыка беларускай мовы: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 7–9.

Падгайскі Л. П. Словазлучэнне ў беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1971. – 192 с.

Рамза Т. Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: Вучэб. дапаможнік / Пад агул. рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БДУ, 2006.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Сцяцко П. Сінтаксічныя нормы і іх парушэнні // Сцяцко П. Культура мовы. – Мн.: Тэхналогія, 2002. – С. 85–95.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – С. 10–31.

Л Е К Ц Ы Я 4

Семантыка-сінтаксічныя адносіны паміж кампанентамі падпарадкавальнага словазлучэння

План лекцыі

1. Тыпалогія семантыка-сінтаксічных адносін паміж кампанентамі падпарадкавальнага (гіпатаксічнага) словазлучэння.
2. Сінкрэтызм семантыка-сінтаксічных адносін на ўзроўні падпарадкавальнага словазлучэння. Размежаванне выпадкаў слабага кіравання і іменнага прымыкання.
3. Сродкі выражэння семантыка-сінтаксічных адносін. Сінтаксічная сінаніміка сучаснай беларускай мовы.

Л І Т Е Р А Т У Р А

Арашонкава Г. У, Лемцюгова В. П. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: Слоўнік-даведнік. – Мн.: Вышэйш. шк., 1991. – 303 с.

Бандарэнка Т. П. Да пытання аб кіраванні як адным са спосабаў падпарадка-вальной сувязі ў словазлучэнні // Бел. лінгвістыка. – 1975. – Вып. 8. – С. 46–55.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 12–32.

Каўрус А. Сінтаксіс адкрыты і схаваны // Польша. – 1997. – № 5. – С. 290–307.

Конюшкевич М.И. и др. Синтаксис русского и белорусского языков: сходство и различия: Пособие для учителя. – Мн.: Народная асвета, 1994. – 158 с.

Лепешаў І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 185–192.

Міхневіч А.Я., Рамза Т.Р. Словазлучэнне: нарматыўныя аспекты ўтварэння і ўжывання / А.Я. Міхневіч, Т.Р.Рамза. – Мн.: РІВШ БДУ, 2005. – 40 с.

Міхневіч А.Я., Рамза Т.Р. Словазлучэнне // Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А.Лукашанец. – Мн.: Беларус. навука, 2009. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 7–37.

Наркевіч А. І. Словазлучэнне // Граматыка беларускай мовы: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 7–9.

Падгайскі Л. П. Словазлучэнне ў беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1971. – 192 с.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

Рамза Т. Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т. Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т. Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метаад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”) / Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Сцяцко П. Сінтаксічныя нормы і іх парушэнні // Сцяцко П. Культура мовы. – Мн.: Тэхналогія, 2002. – С. 85–95.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – С. 10–31.

Яўневіч М. С. Сінтаксічная сінаніміка ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1977. – 279 с.

Л Е К Ц Ы Я 5

Просты сказ і яго дыферэнцыяльныя прыметы

План лекцыі

1. Паняцце простага сказа. Дыферэнцыяльныя прыметы сказа.
2. Прэдыкатыўнасць як асноўная сінтаксічная катэгорыя сказа.
3. Класіфікацыя сказаў.
4. Граматычнае значэнне і граматычная форма сказа. Сінтаксічная парадыгма, ці сінтаксічнае поле сказа.

Л І Т А Р А Т У Р А

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 411–447.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 32–51.

Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах // Виноградов В. В. Избранные труды: Исследования по русской грамматике. – М.: Наука, 1975. – С. 53–87.

Всеволодова М. В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса. Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка: Учеб. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 502 с.

Клюсаў Г. Н. Уводзіны // *Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л.* Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 3–46.

Михневич А. Е. Модальность высказывания // *Кривицкий А. А.* и др. Белорусский язык для говорящих по-русски / *А. А. Кривицкий, А. Е. Михневич, А. И. Подлужный.* – 3-е изд., перераб. – Мн.: Вышэйш. шк., 1990. – С. 245–248; 306–309.

Міхневіч А. Я. Мадальнасць // *Беларуская мова: Энцыклапедыя.* – Мн.: БелСЭ, 1994. – С. 326–327.

Норман Б. Ю. Грамматика говорящего. – Спб.: Изд-во С-Петербург. ун-та, 1994. – Глава 7–8. – С. 122–174.

Плотнікаў Б. А., Антанюк Л. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. – Мн.: Інтэрпрэсэсэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – С. 258–262.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – 117с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / *Т.Р. Рамза.* – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”)/*Т. Р. Рамза.* – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Теньер Л. Основа структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с.

Л Е К Ц И Я 6

Сінтаксічны (фармальны аспект) сказа

План лекцыі

1. Фармальная арганізацыя простага сказа. Традыцыйнае вучэнне аб членах сказа. Галоўныя і даданыя члены сказа як канструкцыйныя кампаненты фармальнай структуры сказа.
2. Мадэль сказа і структурная схема (мінімальная і пашыраная). Сінтаксічныя мадэлі сучаснай беларускай мовы. Сінтаксічная аманімія.
3. Вербацэнтрычная тэорыя сказа і апазіцыйныя канцэпцыі.

ЛІТАРАТУРА

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 411–447.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 32–51.

Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах // Виноградов В. В. Избранные труды: Исследования по русской грамматике. – М.: Наука, 1975. – С. 53–87.

Всеволодова М. В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса. Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка: Учеб. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 502 с.

Клюсаў Г. Н. Уводзіны // Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л. Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 3–46.

Михневич А. Е. Модальность высказывания // Кривицкий А. А. и др. Белорусский язык для говорящих по-русски / А. А. Кривицкий, А. Е. Михневич, А. И. Подлужный. – 3-е изд., перераб. – Мн.: Вышэйш. шк., 1990. – С. 245–248; 306–309.

Міхневіч А. Я. Мадальнасць // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1994. – С. 326–327.

Норман Б. Ю. Грамматика говорящего. – Спб.: Изд-во С-Петербург. ун-та, 1994. – Глава 7–8. – С. 122–174.

Паўлоўская Н., Ю. Катэгорыя мадальнасці ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: МДЛУ, 2001. – 205 с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – 117с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метаад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Теньер Л. Основа структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с.

Kiklewicz A., Korytkowska M., Mazurkiewicz-Sułkowska J., Zatorska A., Ramza T. Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: białoruski, bułgarski, polski / Red. naukowa A.Kiklewicz i M.Korytkowska. – Olsztyn, 2010. – 448 s.

ЛЕКЦЫЯ 7

Прэдыкатыўны цэнтр простага сказа

План лекцыі

1. Прэдыкатыўная аснова простага сказа. Суадносіны дзейніка і выказніка ў фармальнай структуры сказа.
2. Структурныя тыпы выказніка, спосабы яго выражэння ў сучаснай беларускай мове.
3. Сувязь выказніка з дзейнікам, яе віды і рэалізацыя ў сказе. Праблема аднародных дзейнікаў і выказнікаў.

ЛІТАРАТУРА

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 411–447.

Булахаў М. Г. Двухсастаўны прасты сказ // Курс сучаснай беларускай літара-турнай мовы: Сінтаксіс. – Мн.: Дзярж. вуч.-пед. выд-ва, 1959. – С. 36–57.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсітэцкае, 1987. – С. 51–74.

Германовіч І. К. Галоўныя члены сказа // Граматыка беларускай мовы: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 251–329.

Гурскі К. І. Асаблівасці дапасавання дзейніка да выказніка // Сінтаксіс беларускай мовы. – Мн.: Выд-ва АН БССР, 1939. – С. 26–30.

Клюсаў Г. Н. Уводзіны // Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л. Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 3–46.

Лепешаў І. Я. Каардынацыя, дапасаванне ці нешта іншае // Лепешаў І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 182–185.

Паўлоўская Н., Ю. Катэгорыя мадальнасці ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: МДЛУ, 2001. – 205 с.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Супрун А. Я. Дапасаванне выказніка да колькаснага дзейніка ў беларускай мо-ве // Беларускае і славянскае мовазнаўства. – Мн.: Навука і тэхніка, 1972. – С. 264–270.

Яўневіч М. С., Сцяцко П. У. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 34–45.

Kiklewicz A., Korytkowska M., Mazurkiewicz-Sułkowska J., Zatorska A., Ramza T. Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: białoruski, bułgarski, polski / Red. naukowa A.Kiklewicz i M.Korytkowska. – Olsztyn, 2010. – 448 s.

Л Е К Ц Ы Я 8

Даданыя члены сказа: традыцыйнае і новае

План лекцыі

1. Традыцыйная тэорыя даданых членаў сказа і праблема вылучэння даданых членаў сказа ў сучаснай лінгвістыцы.
2. Даданыя члены сказа, спосабы іх выражэння ў сказе, тыпалогія.
3. Марфалагізаваныя і немарфалагізаваныя, дэтэрмінаваныя і недэтэрмінаваныя даданыя члены сказа. Сінкрэтызм у сістэме членаў сказа.

Л І Т Е Р А Т У Р А

Бабайцева В. В. Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещ., 1988. – 159 с.

Бандарэнка Т. П. Даданыя члены сказа // Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 131–150.

Бурак Л. І. Структурнае чляненне сказа // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 536–538.

Всеволодова М. В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса. Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка: Учеб. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – С. 319–336.

Лепешаў І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 192–194.

Міхневіч А. Я. «Прэдыкатыўнае азначэнне» ў беларускай і іншых славянскіх мовах // Тыпалогія і ўзаемадзеянне славянскіх моў і літаратур. – Мн., 1973. – С. 156–157.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – 117с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метадыч. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”) / Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Шведова Н. Ю. Детерминирующий объект и детерминирующее обстоятельство как самостоятельные распространители предложения // *Вопр. языкознания.* – 1964. – № 6. – С. 77–93.

Чеснокова Л. Д. Проблема членов предложения в теоретическом и методическом аспектах. – Таганрог: ТГПИ, 1991. – 215 с.

Яўневіч М. С., Сцяцко П. У. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 57–73.

Л Е К Ц Ы Я 9-10

Аднасастаўныя сказы: лінгвістычны статус, крытэрыі размежавання

План лекцыі

1. Лінгвістычны статус аднасастаўных сказаў.
2. Фармальна-арганізацыйная структура асновы аднасастаўных сказаў, яе пашырэнне.
3. Традыцыйная класіфікацыя аднасастаўных сказаў.
4. Субстантыўныя (дзеясловавыя) сказы. Спецыфіка канструкцыі “назоўны ўвядзення”.
5. Дзеяслова-адвербальныя (выказніковыя) сказы.
6. Праблема безасабовых сказаў. Размежаванне безасабовых і інфінітыўных сказаў у рэчышчы традыцыйнага беларускага сінтаксісу.

Л І Т Е Р А Т У Р А

Бандарэнка Т. П. Аднасастаўныя сказы // *Беларуская граматыка: У 2-х ч.* – Мн.: Навука, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 210–250.

Булахаў М. Г. Тыпы аднасастаўных сказаў // *Курс сучаснай беларускай літаратурнай мовы: Сінтаксіс.* – Мн.: Дзярж. вуч.-пед. выд-ва, 1959. – С. 131–146.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 103–125.

Гаўрош Н. В. Намінатывныя сказы ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1975. – 95 с.

Золотова Г. А. и др. Коммуникативная грамматика русского языка. – М.: МГУ, 1998. – 524 с.

Лапаў Б. С. Віды простых сказаў // Граматыка беларускай мовы: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 426–460.

Лепешаў І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 194–197.

Михневич А. Е. К характеристике номинативных предложений // Zeitschrift für Slawistik. – 1969. – № 5. – С. 712–720.

Рамза Т. Р. Безасабовыя сказы. – Мн.: Тэхналогія, 1998. – 71 с.

Рамза Т. Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – 117с.

Рамза Т. Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т. Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т. Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”)/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Сцяцко П. У. Аднасастаўны і двухсастаўны сказы // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 16–17.

Яўневіч М. С., Сцяцко П. У. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 137–143.

Л Е К Ц Ы Я 11

Ускладненне простага сказа як спосаб пашырэння яго структурнай схемы

План лекцыі

1. Паняцце ўскладнення простага сказа. Адметныя ўласцівасці ўскладненага сказа на ўзроўні яго сінтаксічных пазіцый, сінтакічных сувязяў і сродкаў выражэння.
2. Тыпы ўскладнення простага сказа.
3. Сказы з аднароднымі членамі: арганізацыя, семантыка-сінтаксічныя адносіны паміж кампанентамі аднароднага рада, функцыі. Сінтаксічная сувязь паміж аднароднымі членамі: адкрытая / закрытая, злучнікавая / бяззлучнікавая. Роля абагульняльных слоў пры аднародным радзе і спосабы іх выражэння.

Л І Т Е Р А Т У Р А

Базыленка А. М. Пабочныя і ўстаўныя словы, словазлучэнні і сказы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1964. – 112 с.

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 411–447.

Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 172–181.

Бурак Л. І. Даведнік па пунктуацыі беларускай мовы. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1980. – 208 с.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсі-тэцкае, 1987. – С. 204–212.

Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л. Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 178–189.

Малажай Г. М. Параўнальныя канструкцыі. Устаўныя канструкцыі // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн: БелЭН, 1994. – С. 414–415, 576–577.

Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн: Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2008. – 144 с.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метаад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 208 с.

Яўневіч М. С., Сцяцко П. У. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1987. – С. 87–131.

Л Е К Ц Ы Я 12

Сказы з адасобленымі членамі сказа

План лекцыі

1. Сказы з адасобленымі членамі сказа: тыпалогія.
2. Умовы адасаблення членаў сказа: семантычныя, граматычныя, камунікацыйныя.
3. Сінтаксічная сувязь пры адасабленні (паўпрэдыкатыўная, паясняльная) і тыпы адасобленых членаў.

ЛІТАРАТУРА

Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 172–181.

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 411–447.

Бурак Л. І. Даведнік па пунктуацыі беларускай мовы. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1980. – 208 с.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсі-тэцкае, 1987. – С. 204–212.

Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л. Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 178–189.

Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн: Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2008. – 144 с.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”)/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 208 с.

Яўневіч М. С., Сцяцко П. У. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1987. – С. 87–131.

ЛЕКЦЫЯ 13

Параўнальныя звароты: тыпы, структура, сувязь у сказе

План лекцыі

1. Сказы з параўнальнымі зваротамі. Структура, тыпы, значэнне, функцыі параўнальных зваротаў у сказе.

2. Адрозненне параўнальных зваротаў ад прэдыкатыўных параўнальных частак складаназалежнага сказа і выказніка з параўнальнай часціцай.

3. Сказы з пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі, іх структура і функцыі. Размежаванне пабочных і ўстаўных канструкцый. Агульнае і адрознае паміж пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі.

4. Сказы са звароткам. Структура, функцыі і значэнне зваротка ў сказе.

6. Сказы з мадальнымі часціцамі і выклічнікамі. Значэнне і функцыі сцвярдзальных, адмоўных, пытальных і эмацыянальных слоў у сказе.

ЛІТАРАТУРА

Базыленка А. М. Пабочныя і ўстаўныя словы, словазлучэнні і сказы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1964. – 112 с.

Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 172–181.

Бурак Л. І. Даведнік па пунктуацыі беларускай мовы. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1980. – 208 с.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсітэцкае, 1987. – С. 204–212.

Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л. Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 178–189.

Малажай Г. М. Параўнальныя канструкцыі. Устаўныя канструкцыі // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 414–415, 576–577.

Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2008. – 144 с.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

Рамза, Т. Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метадыч. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”) / Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 208 с.

Яўневіч М. С., Сцяцко П. У. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1987. – С. 87–131.

ЛЕКЦЫЯ 14-15

Камунікацыйны аспект простага сказа

План лекцыі

1. Паняцце камунікацыйнай перспектывы выказвання. Сказ і выказванне.
2. Суаднесенасць камунікацыйнага і фармальна-сінтаксічнага чляненняў выказвання.
3. Спосабы выражэння тэмы і рэмы ў простым сказе. Камунікацыйная парадыгма сказа.
4. Тыпалогія выказванняў: нейтральныя / экспрэсіўныя, расчлянёныя / нерасчлянёныя, сінтагматычна незалежныя / сінтагматычна залежныя і пад.
5. Актуальнае чляненне і актуалізацыя. Сродкі актуальнага члянення (інтанацыя, парадак слоў) і сродкі актуалізацыі ў вусным маўленні (прасадычныя) і ў пісьмовым тэксце (графічныя). Лексічныя, лексіка-граматычныя, сінтаксічныя актуалізатары (паўтор, часціцы, злучнікі, парцэляты, далучэнне, намінацыі тэмы і інш.).

ЛІТАРАТУРА

Бандарэнка Т. П. Парадак слоў у сказе // Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Ч. 2: Сінаксіс. – С. 250–271.

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 411–447.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 129–144.

Выгонная Л. Ц. Інтанацыя // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1990. – С. 232–234.

Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения // Пражский лингвистический кружок. – М.: Прогресс, 1967. – С. 239–245.

Міхневіч А. Я. Актуальнае чляненне // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 21–22.

Паўлоўская Н., Ю. Катэгорыя мадальнасці ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: МДЛУ, 2001. – 205 с.

Рамза Т.Р. Сінаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – 117с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Теория функциональной грамматики: Субъективность. Объектность. – СПб.: Наука, 1992. – Гл. 2: Коммуникативная перспектива высказывания. – С. 189–231.

Л Е К Ц Ы Я 16-17

Семантычны і прагматычны аспекты простага сказа

План лекцыі

1. Паняцце семантычнага сінтаксісу. Намінатыўнае значэнне сказа. Паняцце глыбіннага і паверхневага сінтаксісу.
2. Дыктум (прапазіцыі) і модус як два складнікі намінацыйнага значэння сказа. Структура пазамоўнай сітуацыі – семантычная структура сказа.
3. Сучасныя кірункі ў вывучэнні семантыкі сказа.
4. Паняцце прапазіцыі: тыпы і структура прапазіцый.
5. Прагматычны аспект. Камунікацыйная інтэнцыя (прагматычная функцыя) выказвання. Паняцце лакутыўных, ілакутыўных і перлакутыўных маўленчых актаў.
6. Прагматычныя тыпы выказванняў: сцвярджэнне, абяцанне, пагроза, пабуджэнне (загад, просьба), пытанне і інш. Прамыя і ўскосныя маўленчыя акты.

Л І Т А Р А Т У Р А

Антанюк Л. А. Функцыянальна-семантычны сінтаксіс // Плотнікаў Б. А., Антанюк Л. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. – Мн.: Інтэрпрэсэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – С. 298–306.

Арутюнова Н. Д. Номінативный аспект предложения // Общее языкознание: Внутренняя структура языка. – М.: Наука, 1972. – С.290–320.

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 411–447.

Белошапкова В. А. Смысловая организация простого предложения // Современный русский язык / Под ред. В.А. Белошапковой. – М.: Вышэйш. шк., 1989. – С. 675–694.

Всеволодова М. В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса. Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка: Учеб. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 502 с.

Михневич А. Я. О взаимодействии семантики и синтаксиса // НДВШ. Филологические науки. – 1969. – № 6. – С. 101–108.

Міхневіч А. Я. Праблемы семантыка-сінтаксічнага даследавання беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1976. – С. 11–18.

Паўлоўская Н., Ю. Катэгорыя мадальнасці ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: МДЛУ, 2001. – 205 с.

Рамза Т. Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: Вучэб. дапаможнік / Пад агул. рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БДУ, 2003. – С. 137–145.

Шмелева Т. В. Семантический синтаксис. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1988. – 53 с.

ТЭМАТЫКА ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ

ЗАНЯТКІ № 1

Словазлучэнне: дыферэнцыяльныя прыметы, тыпалогія

Мэта: Паглыбіць паняцці *словазлучэнне* і *спалучэнне слоў*, навучыцца вызначаць тыпы словазлучэнняў паводле іх структуры, папярэджваць маўленчыя памылкі.

Асноўная тэрміналогія:

сінтаксіс словазлучэння	словазлучэнне
сінтаксема	~ простае / складанае
~ канструкцыйна-абумоўленая	~ дзеяслоўнае
~ звязаная	~ іменнае
~ свабодная	~ прыслоўнае
спалучэнне слоў	~ свабоднае / несвабоднае
сінтаксічная сінанімія	~~ сінтаксічна непадзельнае
сінтаксічныя сродкі	~~ фразеалагічна непадзельнае

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- Што разумеецца пад тэрмінамі *сінтаксема*, *словазлучэнне*, *несловазлучэнне*?
- Якія спалучэнні слоў не лічацца словазлучэннямі? Чаму?
- Чым адрозніваецца прэдыкатыўная, злучальная, падпарадкавальная сувязь?
- Як вызначаецца структура словазлучэння?

- У чым заключаецца граматычнае значэнне словазлучэння?
- Якія адрозніваюць тыпы семантыка-сінтаксічных адносінаў паміж кампанентамі словазлучэння? У чым адметнасць іхняга граматычнага афармлення?

ЗАНЯТКІ № 2

Сінтаксічная сувязь паміж кампанентамі непрэдыкатывых словазлучэнняў: злучальная і падпарадкавальная

Мэта: Замацаваць паняцце *сінтаксічная сувязь* у словазлучэнні, навучыцца вызначаць тыпы такой сувязі кампанентамі словазлучэння, паглыбіць разуменне падпарадкавальнай і злучальнай сувязі і яе тыпаў.

Асноўная тэрміналогія:

сувязь у словазлучэнні ~ абавязкова (=аблігаторная) ~ неабавязковая (=факультатыўная) ~ прадказальная ~ непрадказальная кіраванне ~ беспрыназоўнікавае ~ прыназоўнікавае ~ моцнае ~ слабае прымыканне ~ іменнае ~ уласна	дапасаванне ~ поўнае ~ няпоўнае склоны паралелізм семантыка-сінтаксічныя адносіны ~ аб'ектныя ~ азначальныя (=атрыбутыўныя) ~ акалічнасныя ~ камплетыўныя ~ суб'ектныя
---	--

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- У чым спецыфіка сінтаксічнай сувязі кампанентаў у словазлучэнні, якія яе асноўныя граматычныя паказчыкі?
- Якія асаблівасці сувязі дапасавання? У чым яе адметнасць ў спалучэннях з лічэбнікамі і няпэўна-колькаснымі словамі?
- Разнавіднасці сувязі кіравання, яе спецыфіка.
- У чым адметнасць сувязі прымыкання?
- Як размежаваць слабае кіраванне і іменнае прымыканне? Назавіце крытэрыі. Абгрунтуйце свой адказ.

ЗАНЯТКІ № 3

Семантыка-сінтаксічныя адносіны паміж кампанентамі падпарадкавальнага словазлучэння

Мэта: Замацаваць паняцце *семантыка-сінтаксічныя адносіны*, навучыцца вызначаць тыпы гэтых адносінаў паміж кампанентамі словазлучэння, паглыбіць разуменне сінтаксічнай сувязі і яе тыпаў.

Асноўная тэрміналогія:

сувязь у словазлучэнні	семантыка-сінтаксічныя адносіны
~ абавязкова (=аблігаторная)	~ аб'ектныя
~ неабавязковая (=факультатыўная)	~ азначальныя (=атрыбутыўныя)
~ прадказальная	~ акалічнасныя
~ непрадказальная	~ камплетыўныя
	~ суб'ектныя

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- Што такое семантыка-сінтаксічныя адносіны ў словазлучэнні?
- Якія асаблівасці азначальных адносінаў? У якіх тыпах словазлучэнняў яны ўзнікаюць? Пры якім тыпе сувязі?
- Якія асаблівасці аб'ектных адносінаў? У якіх тыпах словазлучэнняў яны ўзнікаюць? Пры якім тыпе сувязі?
- Якія асаблівасці акалічнасных адносінаў? У якіх тыпах словазлучэнняў яны ўзнікаюць? Пры якім тыпе сувязі?
- Якія асаблівасці камплетыўных? У якіх тыпах словазлучэнняў яны ўзнікаюць? Пры якім тыпе сувязі?
- Як уплываюць семантыка-сінтаксічныя адносіны на размежаванне слабага кіравання і іменнага прымыкання?

ЗАНЯТКІ № 4

Дзейнік і выказнік: спосабы выражэння, тыпалогія

Мэта: Увесці паняцці *структурная схема* простага сказа і *семантыка-сінтаксічная пазіцыя*. Навучыцца вызначаць граматычную аснову сказа, будаваць выказванні паводле пэўных мадэляў, асэнсоўваць канструкцыйную ролю дзеяслова ў сказе.

Асноўная тэрміналогія:

сказ	дзеінік
выказванне	колькасны дзейнік
мадэль сказа (=сказ)	выказнік
структурная схема	~ прасты дзеяслоўны
~мінімальная	~ прасты дзеяслоўны ўскладнены
~пашыраная	~ састаўны дзеяслоўны
двухсастаўны сказ	~ састаўны іменны
парадыгма сказа	~ складаны
прэдыкатыўнасць	звязка
мадальнасць	~ незнамянальная
персанальнасць (=асабовасць)	~ паўзнамянальная
тэмпаральнасць (=часавасць)	~ знамянальная
прэдыкатыўная аснова	~ нулявая
галоўныя члены сказа	каардынацыя

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- Паводле якіх прымет сказ адрозніваецца ад слова і словазлучэння?
- Сказ і выказванне: агульнае і адрэчнае.
- Паняцце прэдыкатыўнасці і яе складнікаў.
- Што такое *граматычная аснова (прэдыкатыўны цэнтр)* сказа?
- Якія часціны мовы найбольш тыповыя для пазіцыі дзейніка?
- Якія крытэрыі ляжаць у аснове тыпалогіі выказнікаў?
- Якія лексічныя значэнні мае прасты дзеяслоўны выказнік? Як выражаецца яго граматычнае значэнне?
- Чым ускладняецца прасты дзеяслоўны выказнік?
- Якія асноўныя правілы дапасавання выказніка да дзейніка, выражанага колькасна-іменным спалучэннем?
- Спецыфічныя формы выражэння выказніка ў беларускай мове.

ЗАНЯТКІ № 5

Даданыя члены сказа

Мэта: Пашырыць і паглыбіць разуменне традыцыйных членаў сказа, замацаваць новыя паняцці і тэрміны на практычным матэрыяле. Навучыцца правільна класіфікаваць даданыя члены сказа, усведамляць іх функцыянальныя рэзервы.

Асноўная тэрміналогія:

член сказа ~ галоўны ~ даданы ~ марфалагізаваны ~ немарфалагізаваны дуплексіў прыдатак дэтэрмінант сітуант сінкрэтычны член	азначэнне ~ дапасаванае ~ недапасаванае ~ прэдыкатыўнае акалічнасць ~ дэтэрмінаваная (= сітуант) дапаўненне ~ дэтэрмінаванае (=дэтэрмінант) ~ прамое ~ ускоснае
--	---

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- У чым сутнасць падзелу на галоўныя і даданыя члены сказа? Дайце азначэнне члена сказа.
- Якія члены сказа кваліфікуюцца як марфалагізаваныя, а якія як немарфалагізаваныя? На падставе чаго?
- Чым абумоўліваецца сінкрэтызм у сістэме членаў сказа?
- Якія рысы ўласцівыя дэтэрмінаваным членам сказа?
- У чым адметнасць прыдатка як члена сказа?

ЗАНЯТКІ № 6

Сказы поўныя, няпоўныя і бессастаўныя, ці нячленныя

Мэта: Замацаваць паняцце *няпоўны сказ* і пашырыць веды пра яго тыпы. Навучыцца адрозніваць няпоўныя і нячленныя сказы, эфектыўна выкарыстоўваць іх у пісьмовым і вусным маўленні.

Асноўная тэрміналогія:

двухсастаўны прасты сказ нячленныя сказы (=бессастаўныя) выказванне (=фраза) поўны сказ	няпоўны сказ ~ кантэкстуальны ~ сітуацыйны ~ эліптычны
--	--

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- Якія прыметы ўласцівыя сказу як асноўнай адзінцы сінтаксісу?
- Паводле якіх крытэрыяў вылучаюць сказы поўныя і няпоўныя?
- Якія тыпы няпоўных сказаў адрозніваюць? На падставе якіх прымет?

- У якіх узаемадачыненнях знаходзяцца паняцці: *каз, выказванне, няпоўны каз*?
- Што разумеецца пад тэрмінам *бессастаўны каз*? Што дае падставы кваліфікаваць такія канструкцыі як каз?
- Якія крытэрыі ляжаць у аснове класіфікацыі нячленных сказаў?

ЗАНЯТКІ № 7

Дзеяслоўныя і іменныя аднасастаўныя казы

Мэта: Навучыцца адрозніваць аднасастаўныя казы ад двухсастаўных няпоўных і нячленных сказаў, пашырыць веды пра іх тыпы і функцыянальныя магчымасці ў розных тыпах тэкстаў.

Асноўная тэрміналогія:

аднасастаўныя казы дзеяслоўныя ~ пэўна-асабовыя ~ няпэўна-асабовыя ~ безасабовыя ~ інфінітыўныя	казы з абагульненым значэннем іменныя казы ~ намінатыўныя ~ вакатыўныя ~ генітыўныя назоўны тэмы (намінатыўны ўяўлення)
--	---

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- У чым структурная асаблівасць аднасастаўных сказаў?
- Паводле якіх прымет класіфікуюцца аднасастаўныя казы? Якія тыпы сказаў вылучаюцца?
- Якія ёсць аргументы на карысць вылучэння абагульнена-асабовых сказаў толькі сярод аднасастаўных, а якія – супраць?
- Якая функцыянальная нагрузка прыпадае на аднасастаўныя казы розных тыпаў?

ЗАНЯТКІ № 8-9

Ускладненне простага сказа: аднародныя і адасобленыя члены сказа.

Мэта: Навучыцца вызначаць узровень ускладнення сказаў, выяўляць характар семантыка-сінтаксічных сувязей ускладняльных кампанентаў са сказам ці / і яго асобнымі членамі.

Асноўная тэрміналогія:

мадэль сказа (=сказ) ускладненне простага сказа аднародныя члены сказа адасобленыя члены сказа ~ дзеепрыметныя звароты	~ дзеепрыслоўныя звароты ~ адасобленыя прыдаткі ~ адасобленыя азначэнні, акалічнасці і дапаўненні параўнальныя звароты
--	---

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- У чым сутнасць паняцця ўскладнення?
- Пры дапамозе якой сувязі ўводзяцца ў сказ розныя тыпы ўскладняльных канструкцый?
- Патлумачце змест тэрмінаў *сінтаксічнае адасабленне*. Якія агульныя ўмовы адасаблення найбольш істотныя?
- Якія прыметы характэрныя для аднародных членаў сказа? Чым можа выражацца абагульняльнае слова пры іх?
- Аднародныя і неаднародныя азначэнні.
- Якія крытэрыі размежавання параўнальнага звароту і даданай параўнальнай часткі складаназалежнага сказа?

ЗАНЯТКІ № 10

Сказы з пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі, сказы са звароткам

Мэта: Навучыцца вызначаць узровень ускладнення сказаў, размяжоўваць пабочныя і ўстаўныя канструкцыі (словы, словазлучэнні, сказы); выяўляць характар іхніх семантыка-сінтаксічных сувязей са сказам ці/і яго асобнымі членамі.

Асноўная тэрміналогія:

ускладненне простага сказа пабочныя канструкцыі ўстаўныя канструкцыі	зваротак мадальныя часціцы выклічнікі
---	--

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- Пры дапамозе якой сувязі ўводзяцца ў сказ пабочныя, устаўныя канструкцыі?

- Які асноўны крытэрыі размежавання пабочных і ўстаўных канструкцый?
- У чым сінтаксічная прырода сказаў з мадальнымі часціцамі і выклічнікамі? Якая іх функцыя ў маўленні?
- Якую структуру можа мець зваротак? Якая сувязь звязвае яго са сказам?

ЗАНЯТКІ № 11

Сродкі актуальнага членення ў сказе

Мэта: Навучыцца вызначаць тэма-рэматычную арганізацыю сказаў, размяжоўваць сродкі актуальнага членення і актуалізацыі.

Асноўная тэрміналогія:

актуальнае члененне тэма і рэма выказванне нейтральнае / экспрэсіўнае расчлянёнае / нерасчлянёнае сінтагматычна незалежнае / сінтагматычна залежнае	сродкі актуальнага членення ~парадак слоў ~~прамы ~~інверсійны ~інтанацыя ~лагічны націск ~службовыя словы
--	---

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- Як разумець тэрмін *камунікацыйная арганізацыя простага сказа*?
- Якое адрозненне паміж паняццямі сказ і выказванне?
- У чым сутнасць актуальнага членення выказвання?
- Што ёсць кампанентамі актуальнага членення?
- Як выражаюцца тэма і рэма ў простым сказе?
- Назавіце асноўныя камунікацыйна-сінтаксічныя тыпы выказванняў у беларускай мове.
- Што разумееца пад тэрмінамі: нейтральныя / экспрэсіўныя, расчлянёныя / нерасчлянёныя (з нулявой тэмай), сінтагматычна незалежныя / сінтагматычна залежныя (абумоўленыя)?

ЗАНЯТКІ № 12

Прэдыкатна-актантная структура прапазіцыі

Мэта: Навучыцца вызначаць семантычную арганізацыю простага сказа, адрозніваць дыктум і модус, актанты і сірканстанты.

Асноўная тэрміналогія:

намінатыўнае значэнне сказа дыктум модус прапазіцыя ~падзейная ~лагічная	прэдыкат актанты (аргументы) сірканстанты атрыбуты
---	---

Пытанні для абмеркавання ў аўдыторыі

- Што разумеецца пад семантычнай арганізацыяй простага сказа?
- Чым адрозніваюцца сучасныя напрамкі вывучэння аб'ектыўнага і суб'ектыўнага зместу сказа?
- Што ўключае ў сябе паняцце *намінатыўнае значэнне сказа*?
- Якія тыпы прапазіцый адрозніваюць?
- Як сінтаксічна выражаецца прапазіцыя?
- Што абавязкова ўключае ў сябе прапазіцыя?
- Як суадносяцца глыбінная і паверхневая структура сказа.

ТЭМАТЫКА КСРС

К С РС № 1

Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў сучаснай беларускай мове: тыпы, структура, значэнне

(Форма кантролю – камп'ютарны тэст)

Пытанні да тэмы:

1. Пытанне аб словазлучэнні ў беларускім мовазнаўстве: 3 падыходы.
2. Адметныя адзнакі словазлучэння ў параўнанні са словам і сказам.
3. Лексіка-граматычныя тыпы словазлучэнняў: дзеяслоўныя, назоўнік-кавыя, прыметнік-кавыя, прыслоўныя, займеннік-кавыя, лічэбнік-кавыя.
4. Семантыка-граматычныя функцыі дапасавання (поўнае/няпоўнае), яго віды, сродкі выражэння. Склонавы паралелізм.
5. Семантыка-граматычныя функцыі прымыкання (уласнае/іменнае), яго віды, сродкі выражэння.

6. Семантыка-граматычныя функцыі кіравання, яго віды (прыназоўнікавае/беспрыназоўнікавае, моцнае/слабае), сродкі выражэння.
7. Асаблівасці беспрыназоўнікавага і прызоўнікавага кіравання ў сучаснай беларускай мове ў параўнанні з рускай.

Літаратура

Антанюк Л. А., Міхневіч А. Я. Словазлучэнне // Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Т. 2: Сінтаксіс. – С. 6–113.

Арашонкова Г. У., Лемцюгова В. П. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: Слоўнік-даведнік. – Мн.: Вышэйш. шк., 1991. – 303 с.

Міхневіч А. Я. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў беларускай мове. – Мн.: Навука і тэхніка, 1965. – 114 с.

Міхневіч А. Я. Словазлучэнне // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 513–515.

Наркевіч А. І. Словазлучэнне // Граматыка беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – С. 7–108.

Плотнікаў Б. А., Антанюк Л. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. – Мн.: Інтэрпрэсэсэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – С. 236–258.

Рамза Т. Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: Вучэб. дапаможнік / Пад агул. рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БДУ, 2003. – С. 18–45.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 208 с.

К С РС № 2

Сінтаксічная сінаніміка сучаснай беларускай мовы.

(Форма кантролю – вуснае апытанне)

Пытанні да тэмы:

1. Паняцце сінтаксічнай сувязі.
2. Асноўныя віды сінтаксічнай сувязі: злучэнне (паратаксіс) і падпарадкаванне (гіпатаксіс).
3. Сродкі выражэння сінтаксічнай сувязі ў словазлучэнні.
4. Дыферэнцыяльныя прыметы падпарадкавальнай сувязі: прадказальнасць / непрадказальнасць, абавязковасць / неабавязковасць.

5. Разнавіднасці падпарадкавальнай сувязі: дапасаванне (поўнае і няпоўнае); склонавы паралелізм; кіраванне (беспрыназоўнікавае і прыназоўнікавае; моцнае і слабае); прымыканне (уласнае і іменнае).
6. Класіфікацыя словазлучэнняў у сучаснай лінгвістычнай літаратуры: свабодныя / несвабодныя; прэдыкатыўныя / непрэдыкатыўныя; простыя / складаныя.
7. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў сучаснай беларускай мове: структура, значэнне, функцыі.

Літаратура

- Беларуская мова: хрэстаматыя: вучэб. дапам. Мн., 2005.
- Арашонкава Г. У., Лемцюгова В. П.* Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: Слоўнік-даведнік. – Мн.: Вышэйш. шк., 1991. – 303 с.
- Клюсаў Г. Н.* Уводзіны // *Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л.* Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 3–46.
- Лепешаў І. Я.* Сучасная беларуская літаратурная мова: Спрэчныя пытанні: Дапам. – Гродна: ГрДУ, 2002. – 207 с.
- Конюшкевич М. И.* Синтаксис русского и белорусского языков: сходство и различия. – Мн.: Народ.асвета, 1994. – 157 с.
- Міхневіч А. Я.* Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў беларускай мове. – Мн.: Навука і тэхніка, 1965 – 114 с.
- Наркевіч А. І.* Сістэма словазлучэнняў у сучаснай беларускай мове: Структур-на-семантычнае апісанне. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1972. – 360 с.
- Падгайскі Л. П.* Словазлучэнне ў беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1971. – 192 с.
- Паўлоўская Н. Ю.* Катэгорыя мадальнасці ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: МДЛУ, 2001. – 206 с.
- Плотнікаў Б. А., Антанюк Л. А.* Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. – Мн.: Інтэрпрэс-сэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – С. 235–306.
- Сцяцко П. У.* і інш. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / *П. У.Сцяцко, М. Ф.Гуліцкі, Л. А. Антанюк.* – Мн.: Вышэйш. шк., 1990. – 222 с.
- Яўневіч М. С.* Сінтаксічная сінаніміка ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1977. – 279 с.

К С РС № 3

Прэдыкатыўны цэнтр простых сказаў у сучаснай беларускай мове
(Форма кантролю – камп'ютарны тэст)

Пытанні да тэмы:

1. Граматычная прырода і дыферэнцыяльныя прыметы простага сказа.
2. Структурная схема сказа і яго прэдыкатыўны цэнтр.
3. Дзейнік двухсастаўнага сказа, спосабы яго выражэння.
4. Структурныя тыпы выказніка двухсастаўнага сказа паводле розных пунктаў гледжання лінгвістаў.
5. Спосабы выражэння простага дзеяслоўнага выказніка.
6. Спосабы выражэння простага ўскладненага выказніка.
7. Спосабы выражэння састаўнога дзеяслоўнага выказніка.
8. Спосабы выражэння састаўнога іменнага выказніка.
9. Спосабы выражэння складанага выказніка.
10. Сувязь выказніка з дзейнікам у двухсастаўным сказе, яе віды.
11. Праблема каардынацыі (дапасавання) дзейніка і выказніка ў ліку.
12. Праблема каардынацыі (дапасавання) дзейніка і выказніка ў родзе.

Літаратура

Бандарэнка Т. П. Варыянтнае дапасаванне выказніка да дзейніка – колькасна-іменнага спалучэння ў творах І. Шамякіна // *Беларуская лінгвістыка*. – 1993. – Вып. 42. – С. 65–72.

Беларуская граматыка: У 2 т. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Т. 2: Сінтаксіс. – С. 122–131.

Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БелСЭ, 1994. – 655 с.

Граматыка беларускай мовы: У 2 т. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Т. 2: Сінтаксіс. – С. 122–131.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсі-тэцкае, 1987. – С. 50–74.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

Рамза Т. Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – С. 50–63.

Супрун А. Я. Дапасаванне выказніка да колькаснага дзейніка ў беларускай мове // *Беларускае і славянскае мовазнаўства*. – Мн.: Навука і тэхніка, 1972. – С. 264–270.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 208 с.

Яўневіч М. С., Сцяцко П. У. Сінтаксіс сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 34–45.

К С РС № 4

Структурна-семантычныя разнавіднасці безасабовых сказаў

(Форма кантролю – пісьмовы тэст)

Пытанні да тэмы:

1. Лінгвістычны статус аднастаўных сказаў.
2. Фармальная арганізацыя структурнай асновы аднастаўных сказаў, яе пашырэнне.
3. Традыцыйная класіфікацыя аднастаўных сказаў, крытэрыі іх размежавання.
4. Дзеяслоўна-адвербіяльныя (выказніковыя) сказы.
5. Праблема безасабовых сказаў.
6. Структурныя разнавіднасці безасабовых сказаў.
7. Семантычныя разнавіднасці безасабовых сказаў.
8. Размежаванне безасабовых і інфінітыўных сказаў у рэчышчы традыцыйнага беларускага сінтаксісу.
9. Семантычныя разнавіднасці інфінітыўных сказаў.

Літаратура

Бандарэнка Т. П. Аднастаўныя сказы // Беларуская граматыка: У 2-х ч. – Мн.: Навука, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 210–250.

Булахаў М. Г. Тыпы аднастаўных сказаў // Курс сучаснай беларускай літара-турнай мовы: Сінтаксіс. – Мн.: Дзярж. вуч.-пед. выд-ва, 1959. – С. 131–146.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1987. – С. 103–125.

Гаўрош Н. В. Намінатыўныя сказы ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1975. – 95 с.

Золотова Г. А. и др. Коммуникативная грамматика русского языка. – М.: МГУ, 1998. – 524 с.

Лапаў Б. С. Віды простых сказаў // Граматыка беларускай мовы: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 426–460.

Лепешаў І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 194–197.

Михневич А. Е. К характеристике номинативных предложений // Zeitschrift für Slawistik. – 1969. – № 5. – С. 712–720.

Рамза Т. Р. Безасабовыя сказы. – Мн.: Тэхналогія, 1998. – 71 с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – 117с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Сцяцко П. У. Аднасастаўны і двухсастаўны сказы // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С. 16–17.

К С РС № 5

Знакі прыпынку пры ўскладненні простага сказа

(Форма кантролю – заліковы тэст)

Пытанні да тэмы:

1. Прадмет і задачы пунктуацыі. Пунктуацыя як графічны сродак пісьмовай мовы. Значэнне пунктуацыі.
2. Асновы сучаснай пунктуацыі.
3. Нарматыўнасць сучаснай пунктуацыі. Пунктуацыйныя варыянты і іх значэнне.
4. Класіфікацыя знакаў прыпынку (раздзяляльныя, выдзяляльныя), асноўныя правілы пастаноўкі іх у пісьмовым тэксе.
5. Знакі прыпынку паміж дзейнікамі і выказнікамі.
6. Знакі прыпынку пры аднародных членах сказах.
7. Знакі прыпынку пры адасобленых членах сказах.
8. Знакі прыпынку пры параўнальных зваротах.
9. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных канструкцыях.
10. Знакі прыпынку пры зваротках, выклічніках і гукаперайманнях.
11. Знакі прыпынку ў складаных сказах.
12. Знакі прыпынку пры простае мове і цытацыі.

Літаратура

Бурак Л. І. Даведнік па пунктуацыі беларускай мовы. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1980. – 208 с.

Бурак Л. І. Пунктуацыя беларускай мовы. – Мн.: Нар. асвета, 1982. – 223 с.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова. Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсітэцкае, 1987. – С. 304–316.

Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л. Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – 280 с.

Клюсаў Г. Н. Асновы і нормы сучаснай беларускай пунктуацыі. – Гродна: Б. м., 1993. – 266 с.

Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2008. – 144 с.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

КАЛЁКВІУМ

Аднасастаўныя сказы

Пытанні да тэмы

1. Праблема вылучэння аднасастаўных сказаў у класіфікацыйнай сістэме мовы.
2. Фармальная арганізацыя структурнай асновы аднасастаўных сказаў: адзіны галоўны член сказа.
3. Аднасастаўныя сказы ў параўнанні са сказамі няпоўнымі і нячленнымі.
4. Агульная семантыка-граматычная класіфікацыя аднасастаўных сказаў. Сказы з абагульненым значэннем.
5. Тыпы дзеяслоўных аднасастаўных сказаў (пэўна-асабовыя, няпэўна-асабовыя, інфінітыўныя), іх структурна-семантычная і функцыянальная характарыстыка.
6. Безасабовыя сказы: семантыка, структура, прагматыка.
7. Тыпы субстантыўных сказаў, крытэрыі іх класіфікацыі.
8. Намінатыўныя сказы і назоўны ўяўлення: агульнае і адрознае.
9. Вакатыўныя сказы і зваротак: праблема размежавання.
10. Пераходныя тыпы аднасастаўных сказаў.

Літаратура

Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 210–235.

Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БелСЭ, 1994. – 655 с.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсі-тэцкае, 1987. – С. 103–125.

Гаўрош Н. В. Намінатыўныя сказы ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1975. – 95 с.

Граматыка беларускай мовы: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Ч. 2: Сінтаксіс. – С. 426–460.

Золотова Г. А. и др. Коммуникативная грамматика русского языка. – М.: МГУ, 1998. – 524 с.

Рамза Т. Р. Безасабовыя сказы. – Мн.: Тэхналогія, 1998. – 71 с.

Рамза Т. Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – С. 77–96.

Рамза Т. Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: Вучэб. дапаможнік / Пад агул. рэд. А. Я. Міхневіча. – Мн.: БДУ, 2003. – С. 96–115.

ПЫТАННІ ДА ІСПЫТУ

па сучаснай беларускай мове (сінтаксіс)

3 курс “Беларуская філалогія”

1. Прадмет і задачы сінтаксісу. Сінтаксіс сярод лінгвістычных дысцыплін.

2. Паняцце сінтаксічнай сувязі. Асноўныя віды сінтаксічнай сувязі: злучэнне (паратаксіс) і падпарадкаванне (гіпатаксіс).

2. Паняцце валентнасці, яе тыпы: лагічная, семантычная, сінтаксічная валентнасць; абавязковая (аблігаторная), неабавязковая (факультатыўная) валентнасць. Валентнасць і дыстрыбуцыя.

3. Паняцце спалучальнасці. Валентнасць і спалучальнасць. Семантычная, сінтаксічная, лексічная спалучальнасць слоў у беларускай мове. Спалучальнасць ўласцівасці розных часцін мовы.

4. Сістэма сінтаксічных адзінак: сінтаксема, словазлучэнне, просты сказ, складаны сказ, складанае сінтаксічнае цэлае (звышфразовае адзінства), тэкст.

5. Асноўныя аспекты апісання сінтаксісу: структурны, камунікацыйны, функцыянальны, семантычны, структурна-семантычны, прагматычны, стылістычны.

6. Паняцце нацыянальнай сінтаксічнай ідыяматыкі (канцэпцыя А.Я. Міхневіча).

7. Сінтаксічная аманімія.

8. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка. Дыферэнцыяльныя прыметы словазлучэння. Адрозненні словазлучэння ад слова і сказа.

9. Асноўныя падыходы да разумення граматычнай прыроды словазлучэння. Аб'ём паняцця “словазлучэнне”: прэдыкатыўныя і непрэдыкатыўныя; простыя і складаныя; свабодныя і несвабодныя.

10. Класіфікацыя словазлучэнняў у сучаснай лінгвістычнай літаратуры.

11. Сінтаксічная сувязь кампанентаў непрэдыкатыўных словазлучэнняў: злучальная (паратаксічная) і падпарадкавальная (гіпатаксічная).

12. Разнавіднасці падпарадкавальнай сувязі ў словазлучэнні: дапасаванне (поўнае і няпоўнае); склонавы паралелізм; кіраванне (беспрыназоўнікавае і прыназоўнікавае; моцнае і слабае); прымыканне (уласнае і іменнае).

13. Размежаванне выпадкаў слабага кіравання і іменнага прымыкання. Асаблівасці і нацыянальная адметнасць дапасавання і кіравання ў беларускай літаратурнай мове.

14. Тыпалогія семантыка-сінтаксічных адносін паміж кампанентамі падпарадкавальнага словазлучэння. Сінкрэтызм семантыка-сінтаксічных адносін на ўзроўні падпарадкавальнага словазлучэння. Сродкі выражэння семантыка-сінтаксічных адносін.

15. Сінтаксічная сінаніміка сучаснай беларускай мовы.

16. Паняцце сказа. Дыферэнцыяльныя прыметы сказа. Прэдыкатыўнасць і яе субкатэгорыі.

17. Граматычнае значэнне і граматычная форма сказа. Паняцце сінтаксічнай мадэлі сказа. Сінтаксічная мадэль і структурная схема сказа. Сінтаксічная парадыгма (сінтаксічнае поле) сказа.

18. Сінтаксічная сувязь кампанентаў сказа. Разнавіднасці прэдыкатыўнай сувязі. Паўпрэдыкатыўная сувязь. Далучальная сувязь.

19. Класіфікацыя сказаў.

20. Фармальная арганізацыя простага сказа. Традыцыйнае і сучаснае вучэнне аб членах сказа.

21. Прэдыкатыўная аснова простага сказа. Суадносіны дзейніка і выказніка ў фармальнай структуры сказа. Вербацэнтрычная канцэпцыя сказа.

22. Структурныя тыпы дзейніка і выказніка і спосабы іх выражэння ў сучаснай беларускай мове.

23. Сувязь выказніка з дзейнікам, яе віды і рэалізацыя ў сказе. Праблема аднародных дзейнікаў і выказнікаў.

24. Даданыя члены сказа. Дэтэрмінаваныя і недэтэрмінаваныя даданыя члены сказа.

25. Сінкрэтызм у сістэме членаў сказа. Марфалагізаваныя і немарфалагізаваныя члены сказа.

26. Лінгвістычны статус аднастаўных сказаў. Традыцыйная класіфікацыя аднастаўных сказаў, крытэрыі іх размежавання.

27. Дзеяслоўна-адвэрбіяльныя (выказніковыя) сказы: пэўна-асабовыя, абагульненыя-асабовыя, няпэўна-асабовыя, безасабовыя, інфінітыўныя.

28. Субстантыўныя (дзеясніковыя) сказы: намінацыйныя, назывныя, вакатыўныя, генітыўныя, канструкцыі з “назоўным уяўлення”.

29. Праблема безасабовых сказаў. Структурна-семантычныя разнавіднасці безасабовых сказаў. Размежаванне безасабовых і інфінітыўных сказаў у рэчышчы традыцыйнага беларускага сінтаксісу.

30. Ускладненне простага сказа як спосаб пашырэння яго структурнай схемы. Ускладненне і катэгорыя прэдыкатыўнасці. Семантычныя і сінтаксічныя аспекты ўскладненых сказаў.

31. Сказы з аднароднымі членамі: арганізацыя, семантыка-сінтаксічныя адносіны паміж кампанентамі аднароднага рада, функцыі аднародных членаў сказа.

32. Сказы з адасобленымі членамі сказа. Умовы адасаблення членаў сказа. Сінтаксічная сувязь пры адасабленні: паўпрэдыкатыўная, паясняльная. Тыпы адасобленых кампанентаў.

33. Сказы з параўнальнымі зваротамі. Структура, тыпы, значэнне, функцыі параўнальных зваротаў у сказе.

34. Сказы з пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі, іх структура і функцыі. Размежаванне пабочных і ўстаўных канструкцый. Агульнае і адрознае паміж пабочнымі і ўстаўнымі канструкцыямі.

35. Сказы са звароткам. Структура, функцыі і значэнне зваротка ў сказе.

36. Сказы з мадальнымі часціцамі і выклічнікамі. Значэнне і функцыі сцвярджалых, адмоўных, пытальных і эмацыянальных слоў у сказе.

37. Семантычная арганізацыя простага сказа. Дыктум (прапазіцыі) і модус як два складнікі намінацыйнага значэння сказа.

39. Камунікацыйная арганізацыя простага сказа. Сказ і выказванне. Актуальнае члененне выказвання. Кампаненты актуальнага членення.

40. Сродкі актуальнага члянення і актуалізацыі выказвання. Парадак слоў і актуальнае чляненне.

41. Асноўныя камунікацыйна-сінтаксічныя тыпы выказванняў у беларускай мове. Тыпалогія выказванняў. Суадносіны камунікацыйнага і фармальна-сінтаксічнага чляненняў выказвання.

42. Паняцце сінтаксічнай аманіміі і яе тыпаў.

42. Паняцце сінтаксічнай аманіміі і яе тыпаў.

43. Прагматычны аспект. Выказванне, сітуацыя і моўца. Камунікацыйная інтэнцыя (прагматычная функцыя) выказвання.

44. Прагматычныя тыпы выказванняў: сцвярджэнне, абяцанне, пагроза, пабуджэнне (загад, просьба), пытанне і інш. Прамыя і ўскосныя маўленчыя акты.

АГУЛЬНЫ СПІС ЛІТАРАТУРЫ

Асноўная

Беларуская граматыка: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1986. – Ч. 2: Сінтаксіс. – 327 с.

Беларуская мова: Хрэстаматыя: Вучэб. дапаможнік. – Мн.: Юніпресс, 2005. – С. 398–568.

Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1994. – 655 с.

Бурак Л. І. Сучасная беларуская мова: Сінтаксіс. Пунктуацыя. – Мн.: Універсітэцкае, 1987. – 320 с.

Граматыка беларускай мовы: У 2 ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1966. – Ч. 2: Сінтаксіс. – 756 с.

Клюсаў Г. Н. Асновы і нормы сучаснай беларускай пунктуацыі. – Гродна: Б. м., 1993. – 266 с.

Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: СЭ, 1990. – 685 с.

Михневич А. Е. Синтаксис // Кривицкий А. А. и др. Белорусский язык для говорящих по-русски / А. А. Кривицкий, А. Е. Михневич, А. И. Подлужный. – 3-е изд., перераб. – Мн.: Вышэйш. шк., 1990. – С. 220–330.

Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн: Нац. цэнтр прававой інфарм. Рэсп. Беларусь, 2008. – 144 с.

Пунктуацыя: кароткі комплексны дапам.-давед. / аўт.-склад. Т. Р. Рамза. – Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2006. – 55 с. – (Проста пра складанае).

Рамза Т. Р. Сінтаксіс. Просты сказ: Курс лекцый. – Мн.: БДУ, 2002. – 117 с.

Рамза Т.Р. Сінтаксіс: Тэарэтычны курс: вучэб. дапаможнік / Т.Р. Рамза. – 2-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мн.: БДУ, 2006. – 214 с.

Рамза, Т.Р. Сінтаксіс: практычны курс: вучэб.-метад. комплекс (для студэнтаў III курса дзённай формы навуч. філал. фак. спец. 1-21 05 01 “Беларуская філалогія”/Т. Р. Рамза. – Мінск : БДУ, 2008. – 157 с.

Чалюк Н. М. Сінтаксіс беларускай мовы. Словазлучэнне. Просты сказ: Вучэб. дапам. / Пад рэд. Г. М. Малажай. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 208 с.

Дадатковая

Арашонкава Г. У., Лемцюгова В. П. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах: Слоўнік-даведнік. – Мн.: Вышэйш. шк., 1991. – 303 с.

Бабайцева В. В. Система членов предложения в современном русском языке. – М.: Просвещ., 1988. – 159 с.

Гаўрош Н. В. Намінатыўныя сказы ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1975. – 95 с.

Золотова Г. А. и др. Коммуникативная грамматика русского языка. – М.: МГУ, 1998. – 524 с.

Кацнельсон с. Д. К понятию типов валентности // Вопр. языкознания. – 1987. – № 3. – С. 20–32.

Клюсаў Г. Н. Уводзіны // Клюсаў Г. Н., Юрэвіч А. Л. Сучасная беларуская пунктуацыя. – Мн.: Вышэйш. шк., 1972. – С. 3–46.

Лепешаў І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: Спрэчныя пытанні: Дапам. – Гродна: ГрДУ, 2002. – 207 с.

Конюшкевич М. И. Синтаксис русского и белорусского языков: сходство и различия. – Мн.: Народ.асвета, 1994. – 157 с.

Міхневіч А. Я. Сінтаксічна непадзельныя словазлучэнні ў беларускай мове. – Мн.: Навука і тэхніка, 1965 – 114 с.

Михневич А. Е. Некоторые вопросы изучения синтаксических (подчинитель-ных) связей слов в работах советских и чехословацких лингвистов. – Вопр. языкознания. – 1968. – № 5. – С. 106–112.

Михневич А. Я. О взаимодействии семантики и синтаксиса // НДВШ. Филологические науки. – 1969. – № 6. – С. 101–108.

Наркевіч А. І. Сістэма словазлучэнняў у сучаснай беларускай мове: Структур-на-семантычнае апісанне. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1972. – 360 с.

Норман Б. Ю. Грамматика говорящего. – СПб.: Изд-во С-Петербург. ун-та, 1994. – 228 с.

Падгайскі Л. П. Словазлучэнне ў беларускай мове. – Мн.: Вышэйш. шк., 1971. – 192 с.

Паўлоўская Н. Ю. Катэгорыя мадальнасці ў сучаснай беларускай мове. – Мн.: МДЛУ, 2001. – 206 с.

Плотнікаў Б. А., Антанюк Л. А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. – Мн.: Інтэрпрэс-сэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – С. 235–306.

Рамза Т. Р. Безасабовыя сказы. – Мн.: Тэхналогія, 1998. – 71 с.

Супрун А. Я. Дапасаванне выказніка да колькаснага дзейніка ў беларускай мове // Беларускае і славянскае мовазнаўства. – Мн.: Навука і тэхніка, 1972. – С. 264–270.

Сцяцко П. У. і інш. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П. У.Сцяцко, М. Ф.Гуліцкі, Л. А. Антанюк. – Мн.: Вышэйш. шк., 1990. – 222 с.

Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с.

Чеснокова Л. Д. Проблема членов предложения в теоретическом и методическом аспектах. – Таганрог: ТГПИ, 1991. – 215 с.

Шведова Н. Ю. Детерминирующий объект и детерминирующее обстоятельство как самостоятельные распространители предложения // Вопр. языкознания. – 1964. – № 6. – С. 77–93.

Яўневіч М. С. Сінтаксічная сінаніміка ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. – Мн.: Выд-ва БДУ, 1977. – 279 с.